

VÆRESTEDSTANKER og den 5. søjle

Mens tid er, søger en ny trilogi at værne om værestedernes essens – succes'en skal ikke udvandes.

AF MICHAEL JOURDAN

Om forandringer i kølvandet på kommunalreformen kan man gøre sig mange gisninger. Mange af disse er mestendels rent gætværk, men én af de ændringer, som man allerede nu kan skimte konturerne af, er at værestederne efter 1. januar 2007 formentlig kommer til at fremstå, som en mere anerkendt del af misbrugsindsatsen end før. Baggrunden herfor er, at værestederne nu igennem flere årtier har vist deres eksistensberettigelse, som et tilbud til udsatte mennesker. Især fra sidst i 90'erne er der kommet fart på, og vi har for længst rundet 100 være-

steder i Danmark. Det er den kvantitative side af sagen.

Men også kvalitativt er der sket meget: Bragt på kort formel kunne man sige, at fra fortrinsvis at være blevet betragtet som omsorgs- og lætærskeltilbud er værestederne på vej til også at blive anerkendt som samværs- og aktivitetstilbud. 'Vi bevæger os fra at være steder, der yder omsorg og accept, til nu også at være steder, der arbejder på resocialisering og genindtræden i samfundet', siges det i en ny trilogi udsendt af Landsforeningen af Væresteder (LVS). Det betyder ikke, at værestederne yder behandling, men at værestederne udgør små 'væksthuse', hvor brugerne i eget tempo og på egne for-

udsætninger udvikler sig, hvor medarbejderne på forskellig vis søger at facilitere sådanne små resocialiserende og livskvalitetsforbedrende skridt, og hvor brugerinddragelse og socialt samvær virker befordrende herfor.

Denne udvikling har man gjort sig en del tanker om i Landsforeningen af Væresteder. Sagen er, at ingen har patent på begrebet værested, eller hvem der må åbne et værested. Fra det offentlige side findes der ingen retningslinier, som klart definerer hvad et værested er, og hvad et værested ikke er, samt hvilke opgaver der med rimelighed kan løses af et værested, og hvilke der måske bedst løses andetsteds.

I virkelighedens verden møder man en mangfoldighed af tiltag, hvis primære og mest iøjnefaldende fællestæk er navnet: Værested. I en situation, hvor en betydelig del af de nye storkommuner hjemtager opgaver på misbrugsområdet, kunne man måske frygte, at åbningen af nye væresteder blev foretaget uden kendskab til de indhøstede erfaringer, som har gjort værestederne til det de er - at man trækker veksler på den *goodwill*, som værestederne er omgærdet med, uden behørig respekt for de forudsætninger som succesen bygger på.

Det ville være en skam, om de nye kommuner hver især gik i gang med at opfinde nye 'dybe værestedstallerkener'. Derfor gik man i LVS i god tid i gang med et flerårigt afklaringsprojekt med henblik på at gøre status, opsamle erfaringer og videregive disse, samt lave udviklingsplaner og opbygge netværk og i det hele taget forberede mangfoldigheden af væresteder på de udfordringer og muligheder som kommunalreformen indebærer. Hvem sagde rettidig omhu? De mange væresteder, som er medlemmer af LVS, har gennem møder i arbejdsgrupper, værdiværksteder, på kurser for medarbejdere og ledere, med brug af konsulenter og eget sekretariat samt ved landsmødedrøftelser og vedtagelser analyseret værestedernes eksistensberettigelse, arbejdsmetoder og udviklingsmuligheder. Hvad man er nået frem til kan ikke ydes retfærdighed i artikelform. Men det skal ikke afholde mig fra et forsøg på gennem sammenskrevne citater fra trilogien at levere et lille antal appetitvækkere på værestedstanker anno 2005.

Nye rammebetingelser:

Fra 'kan' til 'skal'

En af de meget håndgribelige forandringer, som er til at få øje på for kommunale embedsmænd og jurister - og som trilogien gør os andre opmærksom på - er, at der i lovforslag nr. L38 vedrørende ændringer

af Serviceloven i forbindelse med kommunalreformen (i det endnu ikke vedtagne lovforslags §104 vedrørende aktivitets- og samværstilbud) sker en lille, men markant ændring fra den gamle bestemmelse i § 88 om samme. Hvor der før stod, at 'Kommunen kan træffe afgørelse om aktivitets og samværstilbud...' står der nu, at 'Kommunalbestyrelsen skal tilbyde aktivitets- og samværstilbud til personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer til opretholdelse eller forbedring af personlige færdigheder eller af livsvilkårene'.

Fra fortrinsvis at have været varetaget af frivillige organisationer med mulighed for tilskud til finansieringen fra offentlige puljer bliver situationen nu den, at kommunerne vil blive mere engageret i driften af værestederne. Fra at have levet på kanten af eller helt uden for det offentlige system får værestederne formodentlig bedre og sikrere økonomiske kår, hvilket har været efterlyst længe af væresteder, der i værste fald - år efter år - ikke vidste i november, om de kunne køre videre i januar. Hermed rådes der bod på det problem, som blev omtalt i Center for Rummiddelforsknings undersøgelse af værestedsområdet (2002). I rapporten konstaterede man meget store udsving i de bevillinger, der gives til værestedernes drift, og det blev påpeget at bevillinger og støtte ofte var af kortsigtet og midlertidig karakter, hvilket gjorde det meget vanskeligt for det enkelte værested at se mere end blot et år frem i tiden.

Ændringen fra 'kan' til 'skal' betyder, at der med lovforslaget nu for alvor gives en anerkendelse af det sociale arbejde, som udføres på værestederne. Værestedernes eksistens anerkendes som et væsentligt bidrag i misbrugsindsatsen. Alt andet lige betyder det også, at vi formodentlig får markant flere væresteder i årene fremover. Så meget desto vigtigere er det at få indkredset, hvad være-

steder egentlig er for en størrelse.

Fælles træk bag mangfoldighed

Umiddelbart ser værestedsfeltet temmelig broget ud. En lang række forskellige lokale og i en vis udstrækning tilfældige vilkår synes at afgøre, hvordan de konkrete væresteder fungerer, og hvad de tilbyder. Nogle væresteders kendetegn er, at de primært er rettet mod én bestemt gruppe af brugere såsom tidligere stofmisbrugere, metadonbrugere eller aktive stofmisbrugere. Men andre væresteder er kendetegnet ved netop at være åbne for en blandet brugergruppe. Brogetheden fortsætter når man undersøger værestedernes åbningstider, hvor man finder stor variation: fra få gange om ugen til daglig åbning, fra få timer til mange timer ad gangen. Nogle har kun dag- eller kun aften- eller kun natteåbent. Men kombinationer heraf findes også. Også antallet af ansatte varierer voldsomt: fra 1 op til 17. Det varierer også, i hvilken udstrækning værestederne bemandes med frivillige: fra næsten udelukkende frivillige til ingen frivillige.

Værestedernes funktioner, faciliteter og aktivitetsniveau kan også variere voldsomt. I forskelligt omfang tilgodeser værestederne:

- Basale behov for et sted at være, en kop kaffe og lidt varme i kroppen, et bad og noget mad.
- Samværsbehov i form af at være sammen med andre, tale med andre, være noget for andre.
- Behov for hjælp, råd og vejledning og forståelse.
- Aktivitetsbehov og noget fornuftigt og hyggeligt at give sig til.
- Udviklingsbehov, at komme videre i sit liv, får sat gang i en personlig udvikling.

Variationerne afspejler givetvis mange ting. Værestedernes forskellige organisatoriske ophæng spiller givetvis ind, ligesom graden af brugerdemokrati er med til at betinge værestedernes mangfoldighed.

Værestedstanken

Et værested er et beskyttelsesrum – et fristed fra såvel gadens rå miljø som fra behandlernes og myndighedspersonernes krav og forventninger. Men værestedet rummer også nye muligheder og veje for det enkelte menneske.

Værestedet er ofte både indgangsdør og udgangsdør i forhold til den samlede indsats, men kan også have mere permanent karakter for den enkelte; derfor skal værestedet kunne yde beskyttelse og støtte i respekt for personens unikke livssituation og behandle alle lige på forskellig vis.

Værestedet betyder mere sammenhæng i den enkeltes hverdag. Ligesom værestedet bygger bro mellem forskellige aktører og instanser i samfundet og det enkelte menneske.

Værestedet er det væksthuis, hvorfra man - i sit eget individuelle tempo og ud fra sine individuelle personlige kompetencer - kan få hjælp til at forbedre sin livssituation via "de små skridts metode". Derfor tilstræbes det, at stedet ud fra en vurdering af brugernes ressourcer indeholder aktiviteter, der kan give indhold i den enkeltes hverdag, medvirke til at fastholde og udvikle sociale og andre færdigheder, give nye perspektiver på livet eller kan bidrage til en tilbagevenden til arbejdsmarkedet.

Den særlige samværsform i "fællesskabsfamilien" på værestedet danner grundlaget for skabelsen af det beskyttede vækstmiljø og etableringen af et personligt netværk. Ingen er usynlige på værestedet, der også fungerer som et socialt træningslokale.

På værestedet inddrages man i beslutninger og praktiske opgaver efter lyst og evne. Det er vigtigt, at inddragelsen er reel og følges af reelle, meningsfulde ansvarsområder. På værestedet involveres alle, og der tages behørigt hensyn til de svageste så yderligere udstødelse mindskes.

På værestedet gælder det, at "ingen får lov til at gå i hundene i ubemærkethed". Man drager omsorg – både socialt, mentalt og fysisk. Omsorgen er ikke kun skadesreducerende men også fremmende for den enkeltes sundhed og muligheder for et bedre liv.

Et værested er rummeligt, men kan ikke rumme alt. Derfor er det essentielt, at værestedet selv har indflydelse på brugergruppens sammensætning samt værestedets aktiviteter.

FIG. 1: VÆRESTEDSTANKEN

Den manglende vejledningsmæssige præcisering af, hvad et værested er, er nok også en af de medvirkende faktorer til den mangfoldighed, vi ser. Dertil kommer, at der kan være tale om forskellige målgrupper, at værestederne kan have ganske forskellige opdrag i lokalsamfundet, og sidst, men ikke mindst spiller de forskellige økonomiske vilkår givetvis ind.

Selv rigtig mange år efter at de første væresteder så dagens lys, og selv efter at rigtig mange erfaringer er gjort, kunne man godt få den tanke at værestedsområdet i den offentlige bevidsthed stadig opfattes

som en art socialt eksperiment. Et værested kan øjensynligt være hvad som helst...

'Nej, sådan er det ikke!' siger den af LVS nedsatte arbejdsgruppe. Bag mangfoldigheden er der noget som går igen, nogle faktorer som betinger, om værestedet bliver en succes eller ej, og nogle fællestræk som – ud fra de indhøstede erfaringer og den kultur, der har udviklet sig – indikerer, om noget med rette bør kaldes et værested. 'Både internt på de enkelte væresteder og i foreningen kan en større bevidsthed om, hvad vi gør og hvorfor, være med til at sikre den fortsatte udvikling af kvaliteten

for både brugere og medarbejdere. Eksternt kan mere præcise beskrivelser og dokumentation af værestedernes særlige karakter og arbejde være med til at sikre værestedernes økonomi, anerkendelse og overlevelse'. Sådan lød det i arbejdsgruppens kommissorium, og vi skal i det følgende se på nogle af de væsentligste ting, som kom ud af det arbejde, man har gjort.

Fristed

Man er nået frem til, at værestedet først og fremmest – og helt ufravigeligt – er et fristed. Det lyder oplagt, men hvad betyder det? Det betyder

noget i retning af, at når man skrider ind over dørtærsklen til sit værested, så eksisterer der et usynligt bolværk, der adskiller væresteds-familien fra samfundet udenfor – man er på helle! Værestedet repræsenterer ikke samfundets kontrol. Der er og må ikke være noget krav om registrering, når man henvender sig på et værested. Det er en essentiel kvalitet, at man kan forblive anonym. Værestedet repræsenterer heller ikke samfundets krav om forandring, holdningen synes at være – *du kan komme, som du er – vi kan lide dig, som du er!*

'Hvorfor påtager værestedet sig rollen som fristed, hvorfor er der brug for det?' spørges der i trilogien. Svaret er, at egenskaben af fristed er essentiel i forhold til den opgave, som værestedet løser: at hjælpe mennesker der for alvor er 'faldet af sporene' med at genskabe tilliden til sig selv og samfundet – samt i bedste fald at sætte en personlig udvikling i gang. Til den opgave er der brug for et beskyttelsesrum. Eller måske er et meget bedre billede: drivhuset. Drivhus i den forstand, at der gives tid, plads og opmærksomhed til at den enkelte kan finde 'sine spor' og måske få øje på nye muligheder i sit liv.

Det tilrådes derfor, at væresteder udviser stor tilbageholdenhed med at overtage visse af samfundets kontrolopgaver. Det, som vil skabe en tillidskløft mellem bru-

ger og personale i et værested, vil typisk knytte sig til ordineringen af metadonen (dosis, ændringer af behandlingsplan mv.) og til kontrollen af sidemisbrug – eller til kontrolleret antabusbehandling og lignende. De her nævnte opgaver er typisk myndighedsopgaver, der hører til i behandlingsregi. Påtager man sig – eller pålægges – man sådanne myndighedsopgaver, sker der dels det, at medarbejderne på disse væresteder finder det vanskeligt at balancere mellem på den ene side at skulle være brugernes fortrolige tillidspersoner og på den anden side at skulle agere kontrollanter. Dels mister brugerne det fristed, de har brug for, og som er så afgørende for deres trivsel på værestedet.

Indkredsningen af fristedet som en essentiel egenskab ved væresteder er et af flere udtryk for, at det har været magtpåliggende for LVS at udkrystallisere fælles træk bag mangfoldigheden på værestederne. Man er nået frem til, at der er en hel række familieligheder mellem de mange forskellige væresteder, sådan at forstå at ikke alle ting nødvendigvis findes i samme udstrækning alle steder, men at en betragtelig mængde fællestræk i forskellige kombinationer går igen. Man kan således sige, at værestederne er realiseringer af et fælles tankegods og nogle fælles værdier. Formuleringen af denne beslægtethed værestederne imel-

lem har været længe undervejs og er endt i noget, man kalder 'Værestedstanken', som gengives i figur 1 i sin helhed.

Brugerindflydelse og brugerinddragelse

Et andet fælles træk for næsten alle værestederne er, at der i en eller anden udstrækning praktiseres brugerindflydelse og brugerinddragelse – enten i formel forstand og/eller i uformel forstand. Graden heraf kan variere, men i trilogien slås det fast, at den vigtigste målestok for et væresteds succes er brugernes oplevelse af, at værestedet er deres, og at reel indflydelse på lidt er bedre end tilsyneladende indflydelse på alt. En pointe nuværende og kommende væresteder passende kunne have in mente.

Trilogien fastslår, at det er meningsløst at udstikke generelle retningslinier for, hvordan brugerindflydelsen skal struktureres og organiseres: Hvad der er relevant på det enkelte sted, afhænger fuldstændigt af værestedet, brugergruppen og situationen i øvrigt. Det giver en stor udfordring for lederen i forhold til at kende værestedets grænser. Vedkommende skal have et godt blik for hvad brugerne magter, hvad de ikke magter og for værestedets værdigrundlag.

Brugerindflydelse og brugerinddragelse er ikke et spørgsmål om enten/eller. Typisk har brugerne på et givet tidspunkt indflydelse på afgrænsede områder, som eksempelvis kan bestå i, hvilke

aktiviteter der skal være, hvem der må komme i huset, åbningstider, hvilken mad der serveres, rengøringen, regler for opførsel og karantæne, af hvordan og af hvem husreglerne skal håndhæves, ansættelser og økonomi, hvilke tilbud huset skal råde over (socialrådgivning, massage, sygepleje), osv. Til brug for afklaringen af, hvad brugerindflydelse går ud på, og til brug for reguleringen af brugerinddragelsen

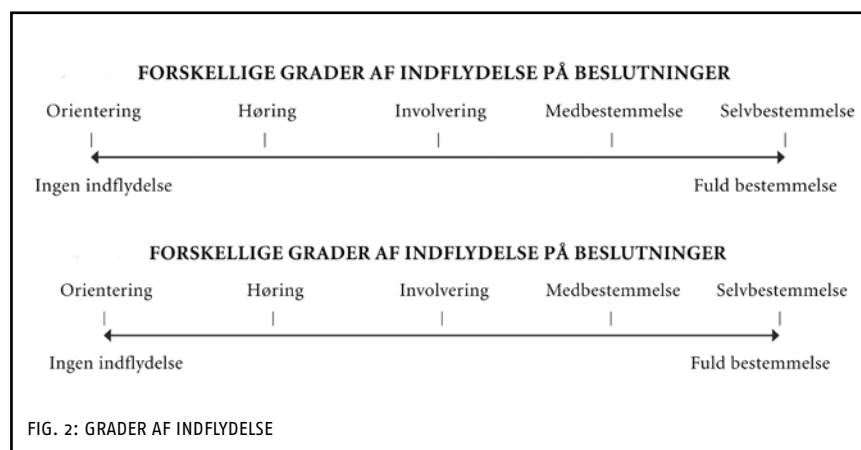

FIG. 2: GRADER AF INDFLYDELSE

MATRIX et par tænkte eksempler	EKSEMPEL 1	EKSEMPEL 2	EKSEMPEL 3	EKSEMPEL 4
INDFLYDELSE På hvad?	ØKONOMI	AKTIVITETER	DAGLIGE GØREMÅL (rengøring, indkøb o.s.v.)	OSV.....
INDFLYDELSE I hvilken grad?				
ORIENTERING				
HØRING	Lederen har ansvaret, men vi/brugere vil gerne høres ved indkøb af møbler og lignende.			
DIALOG				
MEDBESTEMMELSE			Brugerne står så vidt muligt selv for indkøb. Der udpeges hver uge en indkøbsansvarlig.	
SELVBESTEMMELSE		Brugerne admini- strer selv en del af aktivitetsmidlerne og gennemfører selv udflugter.		

FIG. 3: INDFLYDELSESMATRIX

over tid - når behov eller muligheder for at justere i opad- eller nedadgående retning måtte vise sig - skelner man ganske konstruktivt mellem to forskellige spørgsmål:

- 1) Graden af indflydelse?
- 2) Indflydelse på hvad?

Og man har i LVS udarbejdet en graderet skala og en indflydelsesmatrix, ved hjælp af hvilke disse to spørgsmål kan diskuteres og reguleres. (se figur 2 og 3).

At værestedet grundlæggende er brugernes, at der skal praktiseres brugerinddragelse i varierende grader på varierende områder efter omstændighederne, og at et væresteds succes kan måles ved brugernes oplevelse af, om disse ting er tilfældet/er lykkedes er vigtige pejlemærker at få udstukket for LVS forud for en mulig kommende kommunal støttet udbygning af værestederne. Ovenstående redskaber til at arbejde med disse ting må kunne være til hjælp i

denne forbindelse. Og erfaringerne, der ligger bag, må være værd at lytte til og at trække på.

Socialt samvær og 'værestedsfamilien'

Endnu en kerneydelse på værestederne er at tilbyde socialt samvær og fællesskab - noget både aktive og tidligere misbrugere har svært ved at opbygge på egen hånd. Sagen er nemlig, at påfaldende mange brugere hævder, at værestedet giver rum for et socialt samvær, som de ellers sjældent oplever. I CfR's evaluering konstaterede man, at de relationer, brugere og personale indgår i med hinanden, bedre kan karakteriseres som familielignende end institutiøns-lignende.

Og i trilogien beskrives hvordan fællesskabsfølelsen på værestedet bygger på blandt andet den umiddelbare oplevelse af, at 'vi er alle i samme båd'. Man finder hurtigt ud af, at her behøver man ikke at skulle

forklare sig eller undskylde sig, for at blive forstået. Der er som udgangspunkt en fælles forståelse af, hvad det indebærer at leve eller have levet livet som misbruger.

For at støtte og dyrke fællesskabsfølelsen er det vigtigt, at værestedet påtager sig familiære og hjemlige funktioner: at sørge for muligheden for at spise fælles måltider, at fejre brugernes fødselsdage, at vise opmærksomhed og deltagelse ved dødsfald, at fejre højtider som jul og nytår, at opbygge egne traditioner og ritualer, eksempelvis søndagshygge, morgenbakke til ham der har fødselsdag og så videre

Når der skæres helt ind til benet, så handler det om mødet mellem mennesker, og hvordan det gøres. Det handler om noget så banalt som at blive set, at blive hilst på, at blive taget om - ja, at have vidner til sit liv. Vidner som interesserer sig, spørger til og blander sig. Et stort ord at bruge i denne sammenhæng er ordet kærlighed. Det er dog ikke til at komme udenom, at når fællesskabsfølelsen opleves, så er bindemidlet kærlighed i en eller anden form.

Et andet bindemiddel er maden. Tilbudet om mad synes at stå meget højt i brugernes og personalets bevidsthed. MADEN ER VIGTIG. Maden tilfredsstiller et fysisk behov for at opnå mæthed - men maden giver også adgang til socialt samvær. Maden er altså også et tilforladeligt alibi for at søge samvær med andre mennesker. Maden er så alment et behov, at det øjensynligt kan tiltrække vidt forskellige mennesker. Man kunne sige, at uanset hvem vi er (luder, enkemand, narkoman, psykisk syg etc. etc.), så kan maden samle os! Maden er lokkemaden. Midlet der kan lokke os sammen i et samvær, og som hjælper folk med at knytte bånd.

Sammenfattende kunne man sige, at den særlige samværsform i 'fællesskabsfamilien' på værestedet danner grundlaget for skabelsen af et beskyttede vækstmiljø og etable-

ringen af et personligt netværk. Ånden er, at vi passer på hinanden og stedet. Ingen er usynlige på værestedet, der dermed fungerer som et socialt udviklings- og træningslokale.

Brobygning

Hvilken rolle spiller det for brugerne at komme på et værested? Værestederne er ovenfor beskrevet som fristeder, karakteriseret ved muligheden for at have socialt samvær og for at opbygge fællesskab inden for rammer, hvor der i en eller anden udstrækning er mulighed for at udøve indflydelse. Men der er mere i det end som så. Værestedet er ofte både indgangsdør og udgangsdør i forhold til den samlede indsats over for den enkelte, men brugen af værestedet kan også have mere permanent karakter. Derfor skal værestedet kunne yde beskyttelse og støtte i respekt for personens unikke livssituation.

Udgangspunktet er ikke, at værestedet kan og skal løfte alle misbrugere ud af deres misbrug eller anden social eller sundhedsmæssig nød. Alle erfaringer tilsiger at det er for ambitiøs en fordring at sætte sig. Men erfaringen siger også, at for brugerne kan det at benytte værestedet igennem en eller flere perioder, give lysten og mulighederne for at komme videre i livet. Her er det værestedets opgave at hjælpe på vej og finde muligheder! En af udfordringerne i den forbindelse er, at mange broer kan være brændte.

Hvis vi betragter relationen mellem misbrugeren og samfundet, kan man roligt sige, at den – sådan sat lidt på spidsen – er præget af gensidig manglende forståelse, mistro og dårlig kommunikation. Der er fyldt med modstand og konflikt i relationen. Det stereotype billede af misbrugeren set med 'samfundshjælperens' øjne er den bøvlende, aggressive, barnligt krævende person, der ikke kan tilpasse sig hjælpeparatets krav og procedurer – den utilpassede klient/patient. Tilsva-

rende er det stereotype billede af socialforvaltningen, sygehuset mv. set med misbrugerens øjne præget af generaliseringer såsom ufleksibilitet, manglende evne til at forstå, afvisning, menneskelig kulde, at man ikke får den rigtige hjælp osv.

Det kan være værestedets opgave at skue igennem stereotypierne og skabe grundlag for en ordentlig dialog. En dialog der så at sige opdrager brugeren til at se, at lægen også er et ordentligt menneske, der gerne vil hjælpe; og på den anden side opdrager lægen til at se, at misbrugeren også er et ordentligt menneske, der har behov for hjælp. På lidt længere sigt kan værestedet ideelt set være med til at vende det stereotype modspil til et konstruktivt medspil og samspil mellem bruger og samfund.

Eksempler på brobygning kan være værestedsmedarbejderen, der går med brugeren til læge for at få aftalt en nedtrappingsplan i relation til et alt for stort forbrug af benzodiazepiner, eller at hjælpe brugeren med at få aftalt, at han kan få udleveret sin metadon på et mere passende tidspunkt, eller at gå med på socialforvaltningen for at sørge for, at brugeren forstår de aftaler, der bliver indgået m.m.

Erfaringerne med brobyggerfunktionen er, at brugeren har gavn og glæde af denne håndsrækning. En udtalelse som for eksempel: 'Jeg havde aldrig fået de tænder, hvis ikke værestedsmedarbejderen var gået med' er ikke spor usædvanlig. Brugeren oplever med brobyggeren ved sin side at blive forstået og at få sine budskaber igennem. Tilsvarende kan det lyde fra eksempelvis lægen, at han egentlig ikke brød sig om stofmisbrugere, og at han altid reagerede med paraderne oppe, når en misbruger henvendte sig. 'Den eneste tanke jeg har i hovedet', sagde han: 'er: Nu kommer der igen en narkoman, som vil plage om smertestillende medicin!'. Efter at værestedsmedarbejderen havde været med nogle gange og et sårbe-

handlingsforløb lykkedes, fik lægen en hel anden opfattelse af 'narkomanen'.

Faldgruben – som er nærliggende – er, at værestedet hopper ind i rollen som 'frontkæmper for de uretfærdigt behandlede', altså i princippet erklærer sig enig i, at det øvrige offentlige hjælpesystem er ufleksibelt, udueligt, uden evne til at forstå og så videre.

Placeringen uden for systemet og tæt ved brugernes liv og miljø indebærer dog, at værestedet har en berettiget forpligtelse til engang imellem at agere den arrige terrier, der bider systemet i benet. Det er situationer, hvor eksempelvis flere sagers behandling i det offentlige system tegner et mønster, der er oplagt uhensigtsmæssigt for brugerne af værestederne. I sådanne situationer må værestedet op af stolen og principielt drøfte nye muligheder med samarbejdspartneren. Så at være frontkæmper er på sin plads, når sagen kan bære det og er sagligt begrundet.

Væksthus

Ud over at værestedet kan bygge bro mellem brugerne og forskellige aktører og instanser i samfundet, så kan værestedet også fungere som et beskyttet væksthus. Værestedet er ofte en station på vejen fra et liv i social- og sundhedsmæssig nød til et almindeligere liv tættere på det almindelige samfund. I den forstand kan værestedet være et gunstigt socialt mikroklima, hvorfra man – i sit eget individuelle tempo og ud fra sine individuelle, personlige kompetencer – kan få hjælp til og muligheder for at forbedre sin livssituation via 'de små skridts metode'.

Ud fra en vurdering af brugernes ressourcer kan værestedet danne ramme om aktiviteter, der kan give indhold i den enkeltes hverdag, medvirke til at fastholde og udvikle sociale og andre færdigheder, samt give nye perspektiver på livet. Væksthuset eller drivhuset er en

metafor for, at værestederne udgør et beskyttet miljø, hvor de spæde, grønne planter passes og plejes, inden de – når de er blevet robuste – udplantes på friland. Til historien om det gode drivhus hører selvfølgelig gartnerens arbejde. Hvad stiller gartneren op for at sikre, at planterne trives og udvikles?

Når der tales om igangsætning af aktiviteter, så er rådet at skruer ned for ambitionerne. Man skal ikke prøve 'at sætte det hele i system en gang for alle'. Sådan fungerer det ikke. Hvilke aktiviteter, der kan iværksættes, afhænger af hvilke brugere, der aktuelt benytter værestedet. Så det at sætte aktiviteter i gang er i sig selv en aktivitet, der hele tiden bør være på dagsordenen – ligesom i drivhuset, hvor tomatplanterne ikke opfører sig ens år efter år, hvor vejret skifter, hvor der pludselig er spindemider i væksterne, hvor mulden ikke er, som den plejer og så videre.

Aktiviteterne tjener et dobbeltformål: at give brugeren indhold i hverdagen – noget at stå op til – og at give brugeren mulighed for at udvikle sig – få nye perspektiver på livet. Det betyder at aktiviteterne skal være meningsfyldte – set fra brugers synspunkt – og på den anden side skal aktiviteterne give mulighed for øget ansvar og personlig vækst. Opgaver, der passer til hvad den enkelte kan magte, kan for eksempel bestå i at lægge madplan for den kommende uge, at sørge for indkøb, at arbejde i køkkenet og forestå rengøring, at tilrettelægge en fodboldturnering mellem byens to væresteder, at have ansvar for at holde værestedet åbent søndag eftermiddag, at være handy-man og udbedre skader i værestedets fysiske rammer, at styre salget af mad og sodavand og så videre.

Erfaringen tilsiger, at aktiviteterne skal være situations- og personbestemte. For de, der ønsker det, skal der være mulighed for, at kravene til den enkeltes præstationer og kravene til at tage ansvar

kan øges. En vigtig overvejelse i den forbindelse er, at de aktiviteter, der iværksættes, giver mulighed for at udvikle færdigheder. Helt oplagt er det at støtte udvikling af *sociale* færdigheder. Det vil sige, at aktiviteter og opgaver gerne skal tilrettelægges som gruppeopgaver, der skal løses i et samarbejde mellem flere.

Mulighederne herfor er mange: Man kan eksempelvis lade brugerne være part i arbejdet når der skal planlægges en temadag sammen med kommunen, man kan lade brugerne gennemføre rundvisning og oplysningsarbejde for udefrakommende gæster, støtte brugerne, når de eksempelvis ønsker at udtale sig til pressen, støtte brugerne, hvis de ønsker at have et særligt ansvar i forhold til brugerdemokratiet i huset. Man kan satse på at udvikle skolefærdigheder ved eksempelvis at lade brugerne arbejde med skrivning og regning: Lade dem skrive referatet fra brugermødet eller lade dem opstille aktivitetsbudgettet for det kommende år. Det er også en vigtig sag at udvikle fornuftig sundhedsadfærd, eksempelvis arbejde med krop og bevægelse, svømning og anden kropslig udfoldelse. Eller at arbejde med at gøre brugerne mere bevidste om kostens betydning for sundheden.

En af værestedets vigtige ressourcer i sådanne sammenhænge er tid. På værestederne er der tid til at lade den enkelte vokse i sit eget tempo – i den takt der passer til vedkommendes aktuelle formåen. På sigt er meget muligt. Man har på værestederne gjort den iagttagelse, at udviser man tålmod, viser man mennesker tillid, giver man dem opgaver og ansvar, så vokser de og udvikler sig. Faktisk kunne noget tyde på, at denne måde at arbejde som 'drivhusgartner' har en terapeutisk effekt. Værestederne præsenterer dermed den øvrige misbrugsindsats med et paradoks bestående i, at fristedet, hvor man ikke kræver forandring, kan være befordrende for forandring

Den 5. søjle

Mens det traditionelle syn på væresteder har været, at disse 'blot' udgør en form for omsorgs- og lavtærskeltilbud, synes et revideret og mere omfattende syn på værestederne at vokse frem i disse år, godt hjulpet på vej af interesseorganisationen LVS, men så sandelig ikke uden basis i en mere og mere udbredt anerkendelse i brede kredse af, at disse væresteder efterhånden har vist sig både at være meget levedygtige og også leveringsdygtige i andet og mere, end man måske fra starten havde forestillet sig.

Hvad det skal ende med må tiden vise. Indtil videre må vi konkludere at den gamle model med kontrolsøjlen, behandlingssøjlen, forebyggelsessøjlen og skadesreduktions-søjlen ser ud til at skulle revideres. En 5. søjle i form af værestederne er kommet til. Hvad der startede som en lille, grim ælling, har vokset sig stor og stærk. Nogle synes ligefrem at værestederne er noget vi kan være stolte af i Danmark, for de er ganske unikke. Personligt vil jeg tillade mig at konkludere, at de udviklingsmuligheder, som en udbygning af samarbejdet mellem værestederne og de andre aktører på misbrugsfeltet udgør, rummer nogle af de mere spændende perspektiver, der i øjeblikket lader sig ane i forbindelse med kommunalreformen. Disse muligheder må ikke tabes på gulvet ved at vende det døde øre til allerede indhøstede erfaringer. ■

Litteratur:

Regine Grytnes, Susanne Villumsen, Mads Uffe Pedersen: Væresteder for stofmisbrugere og tidligere stofmisbrugere i Danmark. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet 2002

Ulrik Korf, Ole Thisgaard, Curt Sørensen og Cliff Kaltoft (med illustrationer af Jens Bach Andersen): Brugernes Værested, Mulighedernes Værested og Samfundets Værested – En trilogi om Sociale Væresteder i Danmark udsendt af LVS, Fredericia, november 2005. Trilogien kan bestilles ved henvendelse til LVS.

Se mere på www.vaeresteder.dk